

GÖRÖG TÖRTÉNELEM A KEZDETEKTŐL A RÓMAI HÓDÍTÁS KORÁIG

Készítette: Illés Imre Áron
SZTE BTK Ókortörténeti Tanszék

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió
támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOM

- 1. MIRŐL SZÓL EZ A LECKE?**
- 2. TANULÁSI TIPP**
- 3. A GÖRÖG SZAVAK ÁTÍRÁSA**
- 4. FORRÁSOK**
- 5. AZ ATHÉNI TÖRTÉNELEM JELENTŐSÉGE**
- 6. A KORAI ATHÉNI TÖRTÉNELEM HÁTTERE**
- 7. KYLÓN**
- 8. DRAKÓN**
- 9. SOLÓN**
- 10. ÖSSZEFOGLALÁS**
- 11. ÉVSZÁMOK**
- 12. KISLEXIKON**
- 13. ELLENŐRZŐ FELADATOK**

1. MIRŐL SZÓL EZ A LECKE?

Az athéni demokrácia központi szerepet játszott az európai történelem fejlődésében, s hatása évezredekken keresztül meghatározta a képzőművészet és az irodalom fejlődését. A jelen tananyag az athéni történelem fejlődését mutatja be a legkorábbi számunkra megfogható történelmi eseményektől Solón tevékenységéig. A vagyoni alapú alkotmány révén Solón tevékenységével kezdődik meg az athéni demokrácia kialakulása.

A korszak története rendkívül problémás, igazán megbízhatóvá csak Solón után válik, bár nyitott kérdések a görög történelem egészében vannak. Solón tevékenységének bemutatásakor szándékosan tértem ki számos vitás pontra és eltérő értelmezése, ezek mindegyikét nem szükséges megtanulnia, elég ha nagy vonalakban ismeri a főbb problémaköröket.

2. TANULÁSI TIPP

Bár a tananyag végén talál összefoglalót és fogalom-magyarázatot is, a tanulási folyamatot megkönnyíti, ha saját igényeinek megfelelően is strukturálja a tananyagot és saját jegyzeteket, vázlatokat is készít.

A tananyagot nem szükséges egyszerre elsajátítani, a problémás részekre érdemes többször is visszatérnie. Az olvasóleckében talál utasításokat a többi fájl használatára is, a videóleckék esetében hangsúlyozottan érdemes saját feljegyzéseket készítenie.

A tananyag végén található ellenőrző feladatokat ne azonnal a tananyag feldolgozása után csinálja meg, mert ebben az esetben csak a rövidtávú memóriáját fogja tesztelni. Legalább néhány óra, de inkább egy-két nap pihenőt hagyjon.

Amennyiben a feladatok egy része nem sikerül megfelelően, nem érdemes a teljes tananyagot újra átvennie, elég a problémás részekre koncentrálnia.

Az olvasóleckében található források, érdekességek és a feladatok a kötelező anyag jobb megértését szolgálják.

A tananyagban minden másképpen nem jelzett évszám Kr.e-re vonatkozik.

A kislexikonba felvett szavakat dőlt betűkkel jelzem, a fontos, mindenképpen megtanulandó adatokat pedig aláhúzással. A félkövér szedésű szavak a szöveg tagolását segítik.

3. A GÖRÖG SZAVAK ÁTÍRÁSA

Forrásaink döntő többsége ógörög nyelven, a görög ABC-t használva íródott, s bár ez az ABC szolgált a latin és a cirill ABC alapjául is, jelentős különbségek vannak, ezért a görög szavakat át kell írni latin betűs formára. Az átírás alapja általában a fonetikus egyezés, pl. a görög az „L” hangot a lambda betűvel (Λ) jelöli, így az átírás során a Λ-ból L-lesz, pl. ΛΑΚΕΔΑΙΜΩΝ ~ LAKEDAIMÓN. Magyar nyelven azonban egyes hangok estében kétféle átírás használatos, az egyik a szépirodalmi, amikor az átírás teljesen fonetikus, a másik pedig az ún. tudományos:

	szépirodalmi	tudományos
Σ, σ (sigma, „SZ”)	sz	s
Υ, υ (ypsilon, „Ü”)	ü	y
Χ, χ (chi, „KH”)	kh	ch

Ennek megfelelően a görög ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ a szépirodalmi átírásban Plutarkhosz, míg a tudományosban Plutarchos. A jelen tananyagban kivétel nélkül a tudományos átírást alkalmazzuk, s erre a feladatok megoldásánál is figyeljenek. Ha azonban máshol tájékozódnak, pl. a Google segítségével keresnek rá egy fogalomra, személyre, érdemes mindkét átírást alkalmazni. Ha az érdekel valakit, hogy mi volt az archónok feladata, érdemes rákeresni nemcsak az archónra, hanem az arkhónra is.

4. FORRÁSOK

Fontos: Az irodalmi források értékelésénél mindig döntő szempont, hogy a szerző kortárs-e vagy sem; első kézből ismeri-e az eseményeket, helyszíneket vagy sem; származásánál, neveltetésénél, saját korának viszonyainál fogva elfogult-e – akár pozitív, akár negatív irányban – az adott téma, város, nép iránt vagy sem stb. Ezekre mindig kiemelten figyeljen. Plutarchos pl. időben olyan távol élt Solóntól, mint mi az Árpád-házi királyoktól.

Az athéni történelem kezdetektől Solónig tartó időszakának legfontosabb **irodalmi forrásai** a következők:

A Kis-Ázsia déli részén található dór Halikarnassosból származó **Hérodotosz** már Cicero is a történetírás atyjának tekinti. Kr.e. 484 és 424 között élt, így Solón tevékenységénél bő száz évvel később írta meg munkáját, amelynek fő témája a görög-perzsa háborúk. Műve első felében a Perzsa Birodalom növekedését mutatja be a kezdetektől fogva, időnként részletesen kitérve a párhuzamos görög eseményekre, így Solón tevékenységére is, ráadásul 450 körül Athénban időzött, így első kézből ismerhette az athéni hagyományokat a korai történetükre vonatkozóan (természetesen ezek a hagyományok is jóval későbbiek voltak). Műve rendkívül érdekes olvasmány, számos színes történettel, melyek hitelessége – különösen a korai idősakra és a távoli népekre vonatkozóan – rendkívül vitatott.

A Hellas szívében fekvő Chairóneiában született már a római császárkor idején **Plutarchos** (Kr. u. 50-120k.), aki talán a legnagyobb hatást gyakorolta a görögökről és a rómaiakról az utókor átlagembere fejében élő képre. Legjelentősebb műve a Párhuzamos életrajzok, amelyben egy-egy görög és római államférfi, hadvezér, szónok életrajzát írja meg és hasonlítja össze. Saját maga is hangsúlyozza, hogy nem történeti munkát ír, hanem életrajzokat, széles körű olvasottsága és gyakran az egyéb források hiánya azonban rendkívül értékes forrássá teszik. A korszakra vonatkozik Théseus és Solón életrajza, az előbbiben már ő is hangsúlyozza, hogy nem tudja elválasztani a mesét a valóságtól, míg az utóbbiban számos idézetet is közöl Solón verseiből.

A híres filozófus, Aristotelész (384-322) tanítványaival együtt 158 görög állam működését írta meg. Ezek többsége elveszett, de az **Athéni állam** – kisebb hiányokkal ugyan – a 19. sz. végén publikált papiruszokon fennmaradt. A mű első fele Athén történetét írja le, hangsúlyt helyezve az államberendezkedés változásaira is, tényleges szerzője valószínűleg nem Aristotelész volt.

A **régészet** különösen a 7. sz. előtti korai időszakra vonatkozóan döntő fontosságú elsősorban az irodalmi források megbízhatatlansága miatt, de számos esetben a régészeti leletekből levont következtetések is ellentmondásosak. Az **éremtan** is fontos szerepet játszhat bizonyos esetekben (pl. mikortól vernek pénzt, milyen pénzlábat alkalmaznak stb.), a későbbi korokra vonatkozóan oly fontos **felirattan** viszont a feliratok kis száma miatt nem segít tisztázni a kérdéseket, az egyetlen kivétel a Drakón emberölési törvényét tartalmazó, de bő kétszáz évvel későbbi felirat.

5. AZ ATHÉNI TÖRTÉNELEM JELENTŐSÉGE

A **klasszikus Hellas** egyik legjelentősebb állama Athén volt. Ezt a jelentőségét politikai és kulturális hatalma biztosította. A határain túl kezdetben kevés befolyással rendelkező város a görög-perzsa háborúk során szerzett komoly politikai és katonai hatalmat. Kr.e. 490-ben Marathónnál egyedül aratott győzelmet a támadó perzsák felett, ez a győzelem még nem járt tényleges hatalommal, de a város presztízse jelentősen megnőtt a görögök körében. A Kr. e. 480-as perzsa támadás sokkal szélesebb körű volt, s nemcsak Athén, hanem egész Hellas ellen irányult, a végső győzelemben pedig döntő szerepe volt Athén helytállásának és a 480-as években kiépült flottájának. A megnövekedett katonai erő és a külpolitikai befolyás következtében Athén vált a Kr. e. 5. sz. legbefolyásosabb görög államává.

Ez a megnövekedett politikai befolyás óriási kulturális hatással is járt, különösen mivel a Délcsi-szövetségből befolyó adóknak köszönhetően Athén kultúrája soha nem látott virágzásnak indult főleg az irodalom, a filozófia és a képzőművészetek terén. Így a számunkra ismert, de a korabeli görög kultúrát is nagy mértékben Athén határozta meg. A görög történelem a klasszikus korban ezért számunkra főleg Athén történelmét jelenti, nemcsak politikai és kulturális hatása miatt, hanem azért is, mert túlnyomórészt Athénra vonatkozó forrásokkal rendelkezünk.

Az Akropolis dombját és Athén látképét még napjainkban is az ókori épületek uralják, mint pl. a képen látható *Athéné* templom, a *Parthenon*.

(https://en.wikipedia.org/wiki/Acropolis_of_Athens#/media/File:The_Parthenon_in_Athens.jpg)

Feladat: Nézzen utána, hogy a máig ismert és az ókor óta folyamatosan olvasott legjelentősebb görög drámaírók (Aischylos, Sophoklész, Euripidész, Aristophanész, Menandros), történetírók (Hérodotos, Thukydidész, Xenophón, Polybios) és filozófusok (Pythagoras, Thalész, Platón, Aristotelész, Zénón, Epikuros) közül kik kötődtek Athénhez, akár származásuk, akár tanulmányaik vagy egyéb tevékenységük révén. Az internet vagy könyvtár (pl. Világirodalmi lexikon) segítségével töltsse ki a táblázatot! Talál-e olyan, a Kr. e. 5. századnál későbbi szerzőt, aki nem kötődött semmilyen formában Athénhez?

		század	kapcsolata Athénnal
Aischylos	dráma		
Sophoklész			
Euripidész			
Arisztophanész			
Menandros			

Hérodotos	történetírás		
Thukydides			
Xenophón			
Polybios			
Pythagoras	filozófia		
Thalész			
Platón			
Arisztotelész			
Zénón (a sztoikus)			
Epikuros			

A korabeli kulturális és politikai befolyás mellett Athén máig ható jelentőségét az adja, hogy Athén a demokrácia hazája. Itt alakult ki és ért el addig nem látott magasságokat – és mélységeket – a közvetlen demokrácia, az egy ember egy szavazat elve (jóllehet a nők, a rabszolgák, az idegenek nem rendelkeztek szavazati joggal).

Feladat: A modern ember hajlamos az Athéni demokrácia alapján azt gondolni, hogy Hellaszban is csak demokratikus berendezkedésű államok léteztek, az egy Spárta kivételével. Hogy ezt az esetleges tévképzetet eloszlassuk, vizsgálja meg és foglalja táblázatba, hogy a lenti forrásban a Kr. e. 2. sz.-i görög történetíró, Polybios hány fajta államformát különböztet meg, és melyek ezen államformák legfontosabb jellemzői! Csak egy helyes államforma van, vagy esetleg több? Nézzen utána, hogy melyik mit jelent szó szerint, s hogy továbbélnek-e a mai magyar nyelvben, ha igen, azonos vagy megváltozott jelentéssel!

A legtöbben azok közül, akik módszeresen igyekeznek tárgyalni ezt a kérdést (ti. a különböző államberendezkedéseket), az államok három fajtáját sorolják fel. Az egyiket királyságnak (basileia) nevezik, a másikat arisztokráciának (aristokratia), a harmadikat pedig demokráciának (démokratia). ... Nem szabad ugyanis meggondolatlanul minden egyeduralmat királyságnak nevezni, csak azt, amelyik az alattvalók önkéntes beleegyezéséből születik, s inkább belátás irányítja, semmint félelem és kényszer. De nem szabad minden oligarchiát sem arisztokráciának vélni, csak azt, amelyet a legigazságosabb és legbölcsebb férfiak válogatott csoportja irányít. Hasonlóképpen azt az államot, amelyben a tömegnek hatalma van azt tenni, amit akar és amihez kedve van, még nem nevezhetjük demokráciának, hanem ahol ősi hagyomány és megszokás alapján félik az isteneket, megbecsülik a szülőket,

tiszteletben részesítik az idősebbeket, engedelmeskednek a törvényeknek, ha az ilyen rend mellett még a többség akarata is érvényesül, azt kell demokráciának nevezni. Azt kell tehát mondanunk, hogy az államnak hat fajtája van: az imént említett három, amelyikről mindenki beszél, s másik három, azokkal rokon, tudniillik a monarchia, az oligarchia és az ochlokratia. Elsőként a monarchia jön létre magától, a természet rendje szerint; ha ezt fejlesztik és tökéletesítik, akkor következik utána és születik meg belőle a királyság (basileia). Miután pedig ez átfejlődik a vele rokon hibás rendszerbe, vagyis a zsarnokuralomba (tyrannis), nemsokára ezek felbomlásából létrejön az arisztokrácia. Miután pedig a természet rendje szerint ez is oligarchiává fajul, a tömeg pedig felháborodásában elégtételt vesz a vezetők igazságtalanságáért, akkor megszületik a nép uralma (démokratia). Idővel aztán ennek önkénye és törvénszegése viszont az ochlokratia kiteljesedéséhez vezet. Polybios 6.3-4 (ford. Hahn István)

6. A KORAI ATHÉNI TÖRTÉNELEM HÁTTERE

Az első, számunkra is részletesebben megfogható görög kultúra ún. mykénéi kultúra volt, amely **minósi kultúra** árnyékában alakult ki a Kr. e. 2. évezredben. A minósi kultúra Kréta szigetén virágzott a 3. évezred végétől a 2. évezred második feléig, nevét Kréta mitikus királyáról kapta. A szigeten több nagy palotakomplexumot is feltártak a régészek – közülük leghíresebb a knóssosi –, melyek a társadalmi és a gazdasági élet központjai voltak, s az adminisztrációhoz már írást is használtak, a máig megfejtetlen ún. *lineáris A*-t.

A **mykénéi kultúra** a görög anyaországban a 17. századtól mutatható ki, olyan jelentős palotaközpontokkal, mint Mykéné, Argos, Spárta. Írásuk a lineáris A-ból kifejlődő *lineáris B* volt, amelyet a 1950-es években M. Ventris fejtett meg, s amelyről kiderült, hogy görög nyelven íródott. 1450 körül e görögök vették át a hatalmat Kréta szigetén, meghódítva a minósi palotákat is.

A mykénéi palotaközpontok többsége a 13-12. században elpusztult, az ókori hagyomány szerint ezt a pusztítást a bevándorló dórok vitték végbe, a modern elméletek ezt árnyalják: bár vitathatatlan bizonyos népmozgások léte, a pusztulás okai összetettek, pl. klimatikus tényezők okozta gazdasági és élelmiszerellátási problémák is szerepet játszhattak benne. A paloták pusztulásával elveszett az írás ismerete is, így a következő időszakból nincs írott forrásunk.

Részben a források e hiánya miatt, részben pedig a régészeti leletanyag elszegényedése miatt a 12-9. század a görög történelem **sötét kora**: sötét mert nem ismerjük, és sötét, mert rosszabb körülmények között éltek, mint akár a megelőző, akár az azt követő évszázadokban.

A 8-6. század a görögség **archaikus kora**, mely komoly fellendülést hozott a sötét kor után: növekszik a lakosság, egyre gazdagabb a leletanyag (pl. a sírmellékletek), megjelenik és elterjed a görög betűírás, fejlődik a kereskedelem, megindul a görög gyarmatosítás, amelynek során Hispaniától a Fekete-tengerig számos görög várost alapítanak.

Igen jelentősek az archaikus kor **társadalmi változásai** is. A mykénai korban egy-egy palota ura, az ún. *wanax* kezében összpontosult a hatalom. A paloták pusztulása után sötét korban a *basileusok* szerzik meg a hatalmat, ők jelentősen kisebb hatalommal rendelkeztek (egy-egy *wanax* korábbi területén számos *basileus* osztozott), inkább törzsfők, mint királyok. Amikor a sötét kor végén a különálló területek újra egységesülni kezdenek, e *basileusok* alkotják a hagyományos, születési arisztokrácia magját. S ezen arisztokratikus berendezkedésű államok fejlődnek tovább különböző irányokba: egy kiemelkedő arisztokrata hatalomra jutásával alakul ki a *tyrannis*, amely azonban legfeljebb 2-3 generációig marad fenn, s végül megjelennek a demokráciák is, amelyek a fegyverviselő és/vagy földbirtokos férfi polgárok egyenjogúságán alapulnak, bár a különböző vagyoni cenzusok miatt e demokráciák igen gyakran oligarchikusak.

Feladat: A mykénai paloták gazdagságát jól mutatja a képen látható ún. *Agamemnón-maszk*, mely aranyból készült halotti maszk volt. Nézzon utána, hogy ki volt Agamemnón, s *Heinrich Schliemann* miért róla nevezte el ez, a Mykénében talált maszkot!

(https://en.wikipedia.org/wiki/Mask_of_Agamemnon#/media/File:MaskOfAgamemnon.jpg)

7. KYLÓN

Bár Kylón tevékenységének számos részlete nem ismert előttünk, az athéni történelemben két tényező miatt mégis komoly jelentőséggel bír. Az egyik, hogy Kylón és az ő sikertelen puccsa az első pontosan keltezhető történeti személy illetve esemény Athén történelmében. A másik pedig, hogy az ún. kylóni vérbűn még kétszáz évvel később is komoly politikai tőkét jelentett az athéni politika legbefolyásosabb szereplőivel, az alkmeónida családdal szemben mind a kül-, mind a belpolitikában.

Kylón a Kr. e. 640-es olympiai játékok egyik győztese. A megarai tyrannos, *Theagenés* sógora volt. Forrásaink szerint győzelme után egy másik olympiai évben (Kr. e. 636, 632 esetleg 628) megpróbálta megszerezni az egyeduralmat (*tyrannist*) Athénban.

A tyrannis mint rendszer és vezetője, a tyrannos megítélése a későbbi korokban (nagyjából a Kr.e. 4. századtól) egyértelműen negatív volt: egy egyeduralkodó, aki külső segítséggel vagy a nép támogatásával szerzi meg a hatalmat, és ennek birtokában kegyetlen zsarnokként uralkodik, így a magyar megfelelője is zsarnokság. A korai időszakban (Kr. e. 7-6. sz.) azonban számos alkalommal hallunk derék tyrannosokról, akik az arisztokraták túlkapásaival szemben a nép pártján állnak, fejlesztik a kereskedelmet, a kultúrát, hasznos középületeket emelnek stb. Ennek megfelelően úgy tűnik, hogy a korai tyrannis átmenetet képez a származási arisztokrácia vezette városállam és a demokratikus berendezkedésű városállam között, azzal, hogy az arisztokrácia vezető szerepével elégedetlen köznép támogatásával kiemelkedik egy egyeduralkodó, aki a nép hatalmát az arisztokraták rovására növeli meg. Maga a tyrannis mint rendszer általában egy-két generációig maradt működőképes.

Úgy tűnik, Kylón puccskísérlete során az olympiai győzelemmel járó népszerűségére, apósa, *Theagenés* támogatására és az athéni nép arisztokrata vezetőkkel szembeni ellenszenvére támaszkodhatott. Kísérlete azonban kudarcot vallott, bár néhány támogatójával sikerült elfoglalnia az athéni felleget, az Akropolist, a nép nem támogatta, sőt egyes forrásaink szerint a köznép is aktívan részt vett a puccs leverésében. Végül a puccskísérletben résztvevőket annak ellenére kivégezték, hogy Athéné szentélyébe menekültek, jöllehet ennek vallásos védelmet kellett volna biztosítaniuk számukra. E szentségtörés volt az ún. kylóni vérbűn, amelyért forrásaink egyértelműen az alkmeónida családból származó *Megaklészt*, az adott év *archónját* teszik felelőssé s ez a vérbűn – mint vallásos stigma – évszázadokra az alkmeónida családhoz tapadt, 600 körül száműzték a család tagjait, de a politikai harcokban e vérbűn még 508-ban és 432-ben is előkerül.

Problémák: Az újabb szakirodalom egy része határozottan elutasítja a nép támogatását élvező korai tyrannos elképzelését, ezt későbbi kitalációnak illetve visszavetítésnek tekint, s Kylón esetében is a nép támogatása helyett egyéb tényezőket – pl. *Theagenés* katonai támogatását – emeli ki, hangsúlyozva hogy az ismert tyrannosok döntő többsége előkelő származású volt. A tyrannosok a többi arisztokrata háttérbe szorításával persze hosszú távon – akarva, akaratlanul – a nem arisztokraták érdekeit mozdíthatták elő. Fontos mindemellett kiemelnünk, hogy attól, hogy valaki arisztokrata származású, a saját vagy az állam érdekében támaszkodhatott a népre is – erre közismert példát szolgáltatnak Rómában a szegények számára kedvező földreformokat bevezető *Gracchusok*, akik az egyik legelőkelőbb római nemzetséghez tartoztak.

Kylón esetében sem zárhatjuk ki egyértelműen azt, hogy számított a nép támogatására, hiszen ha megfelelő – külső – katonai erővel rendelkezett volna s ennek nagy részét *Theagenés* biztosította volna, nem belső puccsról, hanem külső támadásról hallanánk, s ha *Theagenés*nek lett volna elég ereje belső támogatottság nélkül is hatalomba helyezni Kylónt, akár magának is elfoglalhatta volna Athént. Így, bár vitathatatlan, hogy Kylón jelentős külső támogatással is rendelkezett, valószínű, hogy belsőre is számított. Ennek megfelelően jogosnak tűnik az a kérdés, hogy Kylón miért nem kapta meg az athéni néptől a várt támogatást. Erre két válasz lehetséges, amelyek akár egyszerre is igazak lehetnek: még nem volt éles ellentét az arisztokrácia és a köznép között, így az utóbbi nem támogatta Kylónt az előbbivel szemben; továbbá az athéniak tarthattak attól is, hogy Kylón – hálából a támogatásért – átadja majd *Theagenés*nek a két város között régóta vita tárgyát képező Salamis szigetét

Feladat: Térképen keresse meg Megara és Athén városát valamint Salamis szigetét. Salamis elhelyezkedése alapján miért lehetett fontos mindkét város számára e sziget birtoklása? A sziget birtoklása mennyiben járulhatott hozzá a tengeri kereskedelem ellenőrzéséhez?

Irodalom: HIDAS GÁBOR et al.: Történelmi világatlasz. Budapest, több kiadás.

Érdekesség: A görög városokban eredetileg az úgynevezett *epónymos*, azaz „névadó” (ti. az évnek nevet adó) tisztségviselők alapján tartották számon az évet. Athénban ez az archón *epónymos* volt, Spártában a *stephanéphoros*, Argosban pedig Héra papnője. Ha tehát megvolt e helyi tisztségviselők listája, könnyen el lehetett igazodni a helyi kronológiában, csak meg kellett nézni, hogy az említett személy hány évvel/tisztségviselővel korábban töltötte be tisztségét. E listákat gyakran köbe vésve tették közzé, így könnyen ellenőrizhetőek voltak. Mikor az önálló *polisok* története egyre jobban kezdett összefonódni, ez a módszer kezdett nehézkessé válni, ha valaki „egyetemes” történetet írt, ezek a *polisonként* eltérő

időszámítások nehezé tették az időrend követését. Ennek egyszerűsítésére dolgozták ki az *olympiasok* szerinti időszámítást, egy *olympias* egy négy éves időszakot jelöl, az egyik olympiai versenytől a másikig. A hagyomány szerint az első olympiát Kr.e. 776-ban tartották, így az első *olympias* első éve Kr.e. 776/775 (a görögöknél általában nyár közepén kezdődött az év, azaz 776 nyár közepétől 775 nyár közepéig tartott az első év). Az első *olympias* második éve: 775/774 stb. Erre jó példa Róma alapításának meghatározása a Kr. e. 1. sz.-i *halikarnassosi Dionysios*nál: „... az *albaiak* gyarmatosokat kiküldve *Romulus* és *Remus* vezetésével megalapították Rómát a hetedik *olympias* első évének a kezdetén...” (Dion. Hal. 1.71.5, ford. Illés I. Á.) A hetedik *olympias* 752/751-749/748-ig tartott, ennek első évének kezdete 752.

8. DRAKÓN

A következő fontos esemény az athéni állam fejlődésében Drakón 621-es törvényhozói tevékenysége. Tevékenységének értékelése azonban rendkívül problematikus, mivel már az ókori hagyomány is úgy tudja, hogy törvényeit Solón néhány évtizeddel később hatályon kívül helyezte. Így feltehetően már a klasszikus korban – forrásaink illetve forrásaink forrásai keletkezése idején – sem ismerték ezeket.

Forrásaink Drakón tevékenységének két aspektusát emelik ki: **alkotmányreformját** és törvényhozói tevékenységét. Az *Athéni állam* szerint 401 fős tanácsot hozott létre, az egyes tisztségeket vagyoni minimumhoz kötötte, a tisztségviselőket választották, a tanácsstagokat sorsolták, továbbá pénzbüntetéssel sújtották azokat, akik elmulasztották a tanácsulást üléseket.

Problémák: a mai tudományos közvélekedés szerint azonban a drakóni alkotmány valójában későbbi állapotok visszavetítése (esetleg a 411-es?), a legfőbb ellenérv a hitelességével szemben az, hogy az egyes tisztségek esetében részben a solóni beosztás fogalmait használja, másrészt pénzben meghatározott minimális cenzust illetve büntetési tételeket alkalmaz, pedig Drakón idejében még nem vertek pénzt Athénban. Amennyiben részben hitelesnek fogadjuk el, alkotmánya az előkelők jelentőségét jelzi, hiszen a cenzust vagyonban, és nem jövedelemben határozta meg, s a földbirtokos arisztokrácia jellemzője volt, hogy nagy vagyonnal, de ehhez mérten kevés jövedelemmel rendelkeztek.

Érdekesség: A fenti megfontolásokon túl *Aristotelés Politika* c. művében is határozottan állítja, hogy Drakón törvényeit a fennálló alkotmány keretein belül hozta meg, nem alkotott új alkotmányt. Ez az egyik legjelentősebb érv, amely az *Athéni állam* aristotelési szerzőségét cáfolja.

Talán közismertebb Drakón **törvényhozói** tevékenysége, amelynek legfontosabb eredménye a törvények írásba foglalása volt. Ennek jelentősége abban állt, hogy a tisztségviselők és a bírói jogkörrel is rendelkező, volt *archónokból* álló Areiospagos az arisztokraták közül kerültek ki, s íratlan törvények esetében az arisztokraták visszaélhettek ezzel a hatalmukkal – a korabeli Athénból nincs ilyen irányú forrásunk, de a boiótiai költő, *Hésiodos* is panaszkodik az arisztokrata bíróságok önkénye miatt. A társadalmi feszültségeken túl a meginduló gazdasági és társadalmi fejlődés miatt is felmerülhetett az igény világos, rögzített törvények iránt. Fontos megjegyeznünk, hogy vannak kutatók, akik a törvények írásba foglalását elvitatják Drakóntól.

Forrás: Drakón törvényeinek pontos tartalma ismeretlen, forrásaink szerint Solón a gyilkossági törvény kivételével az összes törvényét eltörölte, így érthető, hogy már az ókorban is bizonytalanság uralkodott e téren. A drakóni törvényhozásra a két leggyakrabban idézett forrás a következő:

17. Mindenekelőtt Drakón törvényeit érvénytelenítette (ti. Solón) szigorúságuk és a kiszabott büntetések súlyossága miatt, csak a gyilkosságért járó halálbüntetést hagyta meg. A drakóni törvények értelmében halálbüntetéssel sújtották a legcsekélyebb bűncselekményeket is. Így a munkakerülők, a zöldség- és gyümölcstolvajok ugyanolyan büntetést szenvedtek el, mint a templomrablók és a gyilkosok. Később sokszor idézték Démadés bírálatait, hogy Drakón nem tintával, hanem vérrel írta törvényeit. Mikor megkérdezték tőle, miért sújtott halálbüntetéssel oly sok vétséget, Drakón állítólag azt felelte, hogy szerinte a kis bűnök is megérdemlik a halálbüntetést, a nagyobbakra pedig nem talált súlyosabbat. (Plutarchos: Solón életrajza, ford. Máthé Elek)

...És ha valaki szándék nélkül ölt, menjen száműzetésbe. A basileusok vizsgálják meg, hogy bűnös-e gyilkosságban, kezével ölte vagy felbujtással, az ephetések (bírók) pedig ítéelkezzenek. A tettes kiegyezést köthet, ha él az atya vagy a fivér vagy a fiak, mindegyikükkel, vagy pedig az ellenkező fél győz a perben. Ha ezek közül egyik sem él már, és az emberölés szándéktalan volt, és az ötvenegy ephetés meg is állapítja a szándéktalanságot, a tettes hazatérését megengedheti a phratría (nemzetség) tíz tagja, ha akarja. Ezeket az ötvenegyek

választják ki, előkelőségük szerint. Azok is, akik korábban [20. követtek el emberölést, ennek a törvénynek a hatálya alá esznek. Vádat emelni az agorán az emberölés tette ellen mindenki jogosult a másodfokú rokonságon belül; részt vehetnek a bevádolásban az unokatestvérek, az unokatestvérek fiai, a vők, az apósok és a phratría tagjai ... emberölés tette ... az ötvenegyek [25. ... ha pedig valaki egy gyilkost megöl vagy oka lesz halálának, aki távol tartja magát a határpiacoktól, a versenyjátékoktól és az amphiktyóniai szentélyektől, ugyanolyan megítélés alá esik, mint aki egy athéni polgárt ölt meg. Az ítéletet az ephetések mondják ki. A gyilkosokat meg lehet ölni vagy el lehet fogni belföldön, de nem lehet meggyalázni, se vérdíjat behajtani rajtuk, különben az elkövető a kár kétszeresével bünhődik ... (Felirat, Kr. e. 409/408, ford. Sarkady János)

A két forrás szellemisége teljesen más: az első válogatás nélkül halálbüntetést helyez kilátásba még apró-cseprő ügyek esetében is, míg a második még gyilkosság esetén is mérlegel, és akár a békés kiegyezést is lehetővé teszi. Melyik hát a hiteles? Az emberölési törvényről tudjuk, hogy Solón nem helyezte hatályon kívül a többi törvénnyel együtt, így azt a későbbi korok is ismerhették, míg a többi törvényt nem, azaz Drakón egyéb törvényhozói tevékenységére már a Kr. e. 5. sz.-ban sem volt forrás. Ennek fényében a vérről írott törvények szigorúságát utólagos kitalációnak kell minősítenünk, bár vannak olyan vélemények, hogy a nép ekkortájt meginduló elszegényedése miatt kellett szigorú törvényeket hozni a lopások ellen. Ráadásul a feliraton szereplő törvény, amely az addig bevett gyakorlatnak számító vérbosszút is tiltotta (*ha pedig valaki egy gyilkost megöl vagy oka lesz halálának, aki távol tartja magát a határpiacoktól, a versenyjátékoktól és az amphiktyóniai szentélyektől, ugyanolyan megítélés alá esik, mint aki egy athéni polgárt ölt meg*), beleillik a korszak valószínűsíthető viszonyaiba: a kylóni vérbűnt követően ugyanis, amely során polgárok öltek meg polgárokat, elharapózhatott a vérbosszú, s kezelhetetlen méreteket ölthetett. Ennek korlátozása teljesen logikusnak tűnik.

Feladat: *Drakón törvényhozói tevékenysége a későbbi forrásokban szigorúságáról volt híres, valószínűleg tévesen. Mit jelent görögül Drakón neve, ez hogyan befolyásolhatta a róla kialakított képet, különösen annak fényében, hogy Solón az összes törvényét eltörölte – az emberölési törvény kivételével –, így a későbbi forrásaink a törvényeit nem ismerték, csak a nevét? Nézzen utána, hogy a mitológiában milyen szerepet játszanak a „drakónok”!*

9. SOLÓN

Tanulási tipp

Solón tevékenységének bemutatásakor szándékosan tértem ki a felmerülő problémák és értelmezési javaslatok sokaságára – de még így is a teljesség igénye nélkül –, hogy bemutassam, egyes esetekben (nem csak Solónnál) mennyire nincs egyetértés a kutatók között még a legalapvetőbb kérdésekben sem. Természetesen nem kell minden egyes értelmezést bemagolni, de azt érdemes tudni, hogy melyek a problémás pontok.

Kronológia • Solón 594-ben volt archón, s törvényhozói tevékenységét is hagyományosan az archónságához kötik, viszont elég erős az a hagyomány is, hogy törvényhozói tevékenysége után tíz évre elhagyta Athént, s ez alatt az idő alatt találkozott *Kroisos* lyd királlyal és *Amasis* egyiptomi fáraóval, előbbi 560-tól, utóbbi 568-tól uralkodott. Így felmerül az a kérdés – s ezt már az ókorban is felvetették –, hogy az 594 utáni tíz évben hogyan találkozhatott ezekkel az uralkodókkal. Egyesek úgy próbálják áthidalni ezt a problémát, hogy törvényhozói tevékenységét az 570-es évekre helyezik, s hangsúlyozzák, hogy e tevékenységéhez nem feltétlenül kellett archónnak lennie. Mások viszont arra hívják fel a figyelmet, hogy Solón a hét bölcs közé tartozott, s e bölcsök esetében szinte kötelezően visszatérő elem, hogy uralkodókkal találkoznak és bölcs tanácsokkal látják el őket, így a *Kroisos*szal és *Amasis*szal való találkozás története teljesen fiktív is lehetett. Manapság talán a hagyományos, 594-es keltezés az elfogadottabb.

Az mindenesetre széles körben elfogadott, hogy Solón tevékenységét egy hosszú, válságos időszak kényszerítette ki, amely során az előkelők és a köznép egyre határozottabban kerültek szembe egymással, s Solónt választották arra, hogy megoldja a problémákat. Személye mindkét félnek megfelelt, mivel előkelő származású volt, de nem túl gazdag. A legszegényebbek földosztást, vagy földjeik tehermentesítését szerették volna elérni, az előkelők azt, hogy politikai és gazdasági érdekeik ne sérüljenek, míg a köznép tehetősebb része szerette volna politikai befolyását növelni. Solón tehát archónként és diallaktésként – döntőbíróként – vitte véghez reformjait, melyekkel kapcsolatban újabban az is felmerült, hogy nem átfogó, rendszerszintű reformelképzelésekre támaszkodtak, hanem Solón konkrét problémákra adott ad hoc megoldásokat, amit aztán az utókor rendszerben szemlélt.

Szegények – gazdagok • Forrásaink szerint Solón idejére komoly feszültség alakult ki a gazdagok és a szegények, az arisztokrácia és a köznép között. A földek jelentős része a

gazdagok kezén volt, s a tisztségek révén – csak az előkelő származásúak, az úgynevezett eupatridák viselhettek tisztséget Athénban – a politikai hatalom is az ő kezükben volt. (Egyes vélemények szerint nem is a szegények – gazdagok ellentéte, hanem az arisztokrácián belüli pártküzdelmek okoztak problémát. Az tény, hogy egyik csoport sem volt teljesen homogén, erre példa maga Solón is, aki származását tekintve arisztokrata, vagyonát tekintve azonban inkább a középrétegekhez tartozott, de a szegény-gazdag ellentétet nincs okunk vitatni, ahogy az arisztokrácián belüli küzdelmeket sem.)

A legrosszabb helyzetben a hektémorosok és a pelatések voltak. A hektémoros név szó szerinti jelentése „hatodrészes”, forrásaink szerint a termés 1/6 részéért béreltek a gazdagoktól földet, mivel saját földjük nem vagy túl kevés volt. Athénban ugyanis nem csak a legidősebb fiú örökölt, mint Spártában, így több gyerek esetén a családi földbirtok felaprózódott. Ezért az alapvető gazdasági ellentét a szegény földnélküli rétegek és a gazdag arisztokraták között feszült.

Problémák: A hektémoros szó pontos értelmezése rendkívül vitatott, van olyan vélemény is, hogy a hektémorosok nem 1/6-ot fizettek, hanem csak 1/6-ot tartottak meg. Mivel azonban a korabeli termésátlag nem lehetett túl magas, ez rendkívül valószínűtlen, hiszen azt jelentené, hogy egy földműves teljes munkájának 5/6 részét adja le.

Más vélemény szerint a hektémorosok helyzete szorosan összefügg az adósságok problémájával. Az ókori Hellasban a szegényebb, tartalékkal nem rendelkező családoknak igen komoly kihívást jelentett egy-egy szűkebb év – melyek modern becslések szerint 4-5 évente visszatértek –, s csak kölcsönök felvételével tudták áthidalni, így az 1/6-ot valójában a kölcsön törlesztésére fordították, azaz a saját földjüket művelték. Ha pedig nem tudták törleszteni a kölcsönt, a kölcsön fejében rabszolgaságba kerültek. Megint más vélemény szerint az 1/6-od fizetése a családok többségének nem is okozott problémát, inkább az ezzel járó társadalmi, nem pedig gazdasági függőséget viselték egyre rosszabban. Sőt, maga az 1/6-os teher eredetileg nem is volt teher, csak a növekvő népesség miatt csökkenő földterületek miatt vált azzá.

Solón egy költeményében kiemeli, hogy a szolga földből kitépte a jelzőköveket (horos). De ez sem visz közelebb a megoldáshoz, hiszen ennek értelmezésére is többféle magyarázat is született. A jelzőkövek a zálogot jelölték, azaz hogy a föld nem tehermentes, a tulajdonosnak tartozása van, így ebben az esetben a hektémorosok a saját, bár adóssággal terhelt földjüket művelnék. Más vélemények szerint viszont ezek a kövek inkább határkövek voltak, azaz azt

jelezték, hogy egy nagybirtokos földjének mely részét mely hektémoros műveli. A pelatések pedig föld nélküli idénymunkások lehettek.

Az **adósrabszolgaság** értelmezése is problémás. Solón költeményei alapján ezek tényleges rabszolgák voltak, akiket külföldre is eladtak, más vélemények szerint viszont nem tényleges rabszolgaságról van szó, hanem csak addig voltak rabszolgastátuszban, amíg le nem dolgozták a tartozásukat.

A fenti problémák érthetővé teszik, hogy Solónnak a helyzet **megoldására** vonatkozó rendelkezései is vitatottak, hiszen még a kiindulási pontban sincs teljes egyetértés. Ami valószínűnek tűnik:

- vannak társadalmilag és/vagy gazdaságilag függő rétegek;
- egy jelentős rétegnek nincs elegendő földje ahhoz, hogy eltartsa magát és a családját;
- az adósságok problémát jelentenek.

Solón a fenti problémákat az úgynevezett seisachtheiával (a.m. teherlerázás) próbálta **megoldani**. Ennek lényege:

- a földek tehermentesítése, a zálogot jelző határkövek eltávolítása;
- az adósságok eltörlése vagy legalábbis csökkentése;
- az adósrabszolgaság megszüntetése, az adósrabszolgák felszabadítása, külföldről való visszavásárlásuk.

Problémák: Mivel, ahogy a hektémorosok esetében láthattuk, a megoldandó problémák esetében sincs egyetértés, így a rájuk adott válaszokat is különbözőféleképpen értelmezik. Például a földek tehermentesítése azt jelenthette, hogy a hektémorosok megkapták azt a földet, amit a gazdagoktól béreltek. Ez a kisparaszti réteg számszerű megnövekedéséhez vezetett volna, ami az állam szempontjából katonailag előnyös lett volna, mivel nem zsoldosseregeket alkalmaztak, hanem a polgároknak kellett bevonulniuk katonának, de csak annak, aki fel tudta magát szerelni, azaz volt hozzá elég vagyona. Így a sok kisebb birtokkal rendelkező polgár erősebb sereget tudott kiállítani, mint a kevés nagyon gazdag és a sok nincstelen.

Más vélemények szerint a jelzőkövek kitépése azt jelentette, hogy a hektémorosokat elkergették a gazdagok földjeiről, így a gazdagok rentábilisabban tudták megművelni, és nem csak a termés 1/6-át kapták meg. Maguk a korábbi, függő helyzetben lévő hektémorosokat teljes polgárjoggal kárpótolták. Természetesen a teljes polgárjog nem kárpótol, ha éhen halok,

így azt kell feltételeznünk, hogy ebben az esetben a földnélkülivé váló hektémorosoknak a kereskedelem és az ipar biztosított megélhetést, mivel tudjuk, hogy Solón támogatta az ipart és a kereskedelmet (pl. olajexport, vagy a gyerekek szakmára tanítása), ez elképzelhető.

Érdekesség: rendkívül vitatott, hogy a solóni adósságeltörlést hogyan kell értelmezni: teljesen eltörölte az adósságokat, vagy csak a kamatterheken enyhített, mindkét változatra van ókor forrásunk is. A rossz nyelvek szerint Solón barátaival megosztotta az adósságok eltörlésére vonatkozó terveit, így ők hatalmas kölcsönöket vettek fel, amelyeket az adósságeltörlés után nem kellett visszafizetniük, így komoly nyereségre tettek szert. Forrásaink azonban védik Solónt, hangsúlyozva, hogy ő maga teljesen jóhiszeműen járt el, s maga is 5 *talantont* (kb. 5x26 kg ezüst értéke) veszített az adósságeltörlés miatt.

Előkelők – köznép • A másik megoldásra váró problémakör a hatalomgyakorlást érintette. Ahogy arra már utaltunk, Solón tevékenysége előtt csak az előkelő családok tagjai, az eupatridák viselhetek tisztségeket, így az állam irányításába a nép nem szólhatott bele. Ez a legszegényebb rétegeket nem feltétlenül zavarta, hiszen nekik a napi megélhetés sokkal nagyobb problémát okozott. A fejlődő ipar és kereskedelem miatt – ezt a fejlődést a régészeti leletek is megerősítik – azonban kezdett kialakulni egy olyan réteg is, amely gazdagságban akár fel is vehette a versenyt az előkelőkkel, de származásra miatt nem viselhetett tisztségeket. Másrészt ekkorra már kialakult a hoplita harcmodor, amely a korábbi arisztokrata harcmodort váltotta fel, s a polgárookra – az önmagukat nehézfegyverezettel felszerelni tudó hoplitákra – támaszkodott. Valahogyan meg kellett oldani, hogy a katonailag és gazdaságilag is megerősödött középrétegek is beleszólhassanak az állam irányításába.

Erre nyújtott megoldást Solón ún. timokratikus alkotmánya. A *timé* eredetileg tekintélyt jelentett, de vagyoni helyzetet is, s ebben az összefüggésben ez utóbbi jelentése él tovább, a timokratikus jelentése tehát vagyoni helyzeten alapuló (szó szerint a vagyoni helyzet uralma), a hagyományos származáson alapulóval szemben.

Solón tehát **jövedelem** alapján négy csoportra osztotta az athéniakat, a jövedelmet mezőgazdasági termények (gabona, olívaolaj, bor) mennyiségével mérve, melynek mértékegysége a medimnos – mérő kb. 51,5 liter – volt, a gabonát is térfogatra mérték, nem súlyra. Egy medimnos gabona nagyjából egy juh értékének felelt meg a korban.

- **ötszázmérősök** legalább 500 mérőnyi jövedelemmel rendelkeztek;

- **hippeusok vagy lovagok** (hippos~ló) 300-500 mérő közötti jövedelemmel rendelkeztek, nevüket onnan kapták, hogy elég vagyonuk volt ahhoz, hogy lovas katonaként szolgáljanak (a sziklás Attikban a lótartás rendkívül költséges volt);
- **zeugitések**: 200-300 mérő közötti jövedelemmel rendelkeztek, nevük a zeugnymis ~ „igába fog” szóból származik, és hagyományosan ökörfogatosként szokták értelmezni, azaz azok tartoztak ide, akiknek volt egy pár ökrük, vagy akik akkora földet rendelkeztek, amekkorát egy ökörfogattal egy nap alatt fel lehetett szántani stb. Valószínűbb azonban, hogy a szó a hoplitákra utal, azaz akik ebbe a csoportba tartoztak, rendelkeztek elég vagyonnal ahhoz, hogy nehézfegyverzettel szereljék fel magukat.
- **thésesek vagy napszámosok** 200 mérőnél kevesebb jövedelemmel rendelkeztek.

Érdekesség: a hoplitákat már Homéros is az igába fogott ökrökhöz hasonlítja, s innen származhat a zeugítés elnevezés:

*S csöppet sem tágított Oileus gyors fia, Aiás
Aiásnak, Telamón sarjának az oldala mellől:
ámde miként ugaron két borszinű jó bika vonszol
jólácsolt nagy ekét, egy-szívvvel, nékifeszülve,
s szarva tövében az izzadság patakokban előtör;
s kettejüket csak a jól kigyalult járom (zygon) különíti,
míg igyekezve a föld-peremig húzzák a barázdát:
íly szorosan léptek most egymás oldala mellett.*

Homéros Ilias 13,701-708 (ford. Devecseri Gábor)

A tisztségeket tehát e vagyoni beosztás kategóriáinak megfelelően lehetett betölteni, a legfőbb tisztségeket – archón, kincstárnok – csak az ötszázmérősök tölthették be, így a leggazdagabb közrendűeknek is lehetősége nyílt, hogy bekerüljenek a tisztségviselők közé, illetve az elszegényedett arisztokraták el is eshettek ettől a lehetőségtől. Jelentősége van annak, hogy nem vagyonhoz, hanem jövedelemhez kötötték a beosztást, mivel a kereskedő/iparos réteg az esetek többségében vagyonát tekintve nem vehette volna fel a versenyt az arisztokráciával, viszont arányaiban nagyobb jövedelmet érhettek el. Idővel a fontosabb tisztségeket egyre alacsonyabb vagyoni kategóriához kötötték, pl. 457/6 óta akár zeugítés is lehetett archón.

Érdekesség: a legfőbb tisztségek, amelyeket csak az ötszázmérősök tölthettek be a következők voltak. A kilenc archón, azaz az *archón epónymos*, az archónok vezetője; a hadügyeket irányító *archón polemarchos*; a vallási ügyek élén álló *archón basileus*; és a bizonytalan funkciójú „törvényörök”, a hat *archón thesmothetés*. Mellettük volt még a *tamias*, a kincstárnok; a *pólétések*, aki az állami javakat és az árveréseket felügyelték; az állami pénzeket kifizető *kólakretések* és a börtönre felügyelő és a kivégzéseket végrehajtó „tizenegyek”.

Létrehozott Solón egy 400 fős tanácsot (bulé) is, amelybe minden phylé száz tagot delegált, feladata – amennyiben nem későbbi visszavetítés az egész – a népgyűlések napirendjének előkészítése lehetett, esetleg két népgyűlés közötti adminisztratív feladatok ellátása.

A volt archónokból álló erősen arisztokratikus Areiospagos feladata pedig bizonyos bírói funkciók mellett a tisztségviselők felügyelete volt.

A thések csak az esküdtbíróság (héliaia) és a népgyűlés (ekklésia) munkájában vehettek részt, tisztséget nem viselhettek, de az ő szerepük is megnőtt, mivel Solón lehetővé tette, hogy a tisztségviselők döntéseivel szemben a bírósághoz lehessen fellebbezni, ahol pedig számuknál fogva a thések játszhattak döntő szerepet.

Érdekesség: a solóni alkotmány okozta változások pontos számarányait nem ismerjük. Azaz nem tudjuk, hány közrendű család került az ötszázmérősök közé, vagy hány elszegényedett arisztokrata család esett ki a hatalomból. A 490-es marathóni csatában 10.000 hoplita vett részt, azaz ekkor legalább ennyien tartoztak a zeugitések közé. Fontos kiemelni azt is, hogy nem mindegyik thés volt teljesen nincstelen, modern becslések szerint egy átlagos felnőtt évi 6 medimnos gabonát fogyasztott el, ennek fényében a 200 mérős felső határ jóval több, mint ami a pusztta létfenntartáshoz szükséges.

A hagyomány Solón **más törvényeit** is fenntartotta, ezek közül emelünk ki néhányat. Ezek értelmezésével óvatosan kell bánnunk, mivel a későbbi szerzők, pl. szónokok, olykor egyértelműen nem solóni törvényeket is neki tulajdonítanak, hogy saját mondandójuknak nagyobb tekintélyt kölcsönözzenek.

Szigorúságuk miatt **érvényteleníti Drakón törvényeit**, kivéve a fentebb tárgyalt emberölési törvényt.

Előírja, hogy a **szülők tanítsák szakmára** gyermekeiket, ha nem teszik, a gyerekeknek nem kell ellátniuk idős szüleiket. Ez a rendelkezés az ipar tudatos fejlesztésére utal, de ahhoz, hogy mindez működjön, már némi előzménynek kellett lennie, hiába taníttatom a fiam fazekasmesterségre, ha nincs kereskedő, aki elszállítsa az árut stb.

Bizonyos feltételek mellett lehetővé teszi a **szabad végrendelkezést**, s ezáltal a nemzeti földtulajdon bomlását segíti elő.

A növekvő népesség miatt egyre szűkebbek a földterület, a békés egymás mellett élést segítik elő a kutak ásásával, fák ültetésével kapcsolatos rendelkezései, pl. ne ültessenek olajfát túl közel a szomszéd földjéhez stb.

Megtiltja a gabonakivitelt, de támogatja az olajexportot.

Bárki pert indíthat a sérelmet elszenvedett nevében, ennek jelentősége abban állt, hogy egy szegény nincstelen egy tekintélyes, gazdag polgárral szemben hasonlóan tekintélyes polgárhoz fordulhatott segítségért.

Rendkívül vitatott a **súly-, mérték- ill. pénzreformja**, hiszen Solón idejében úgy tűnik, még nem volt athéni pénzverés, a súly- és mértékreform azonban elősegíthette a kereskedelmet, hiszen az euboiai mértékeket vezette volna be, amelyeket azokon a területekkel használtak, amelyekkel Athén kereskedelmi kapcsolatban állt.

Előírta, hogy **polgárviszály** esetén az a polgár, aki nem áll egyik oldalra sem, veszítse el polgárjogát.

Érdekesség: a forrásaink szerint Solón törvényei meglehetősen homályosak és kétértelműek voltak, ráadásul szándékosan, mivel Solón ezzel is a népnek akart kedvezni, hiszen ha egy homályos törvény alapján hoznak a tisztségviselők egy ítéletet, akkor a bírósághoz lehet fellebbezni, és majd a nép eldönti, hogy is akarja értelmezni a törvényt. Valószínűbb azonban, hogy későbbi forrásaink a saját, évszázados fejlődésen átment jogrendszerük szerint ítélték meg Solón törvényeit, amelyek komoly előzmények hiányában még nem lehettek annyira kiforrottak.

Solón tevékenységének **eredményei** a következőképpen foglalhatók össze: nem előzmények nélkül, de jelentősen támogatta az ipar és a kereskedelem fejlődését; a timokratikus alkotmány bevezetésével megindította Athént a demokratizálódás útján; különböző törvényeivel elősegítette a békés együttélést, amely a folyamatosan növekvő népesség miatt különösen fontos volt, s például az örökösödésre vonatkozó törvényeivel elősegítette a nemzeti földtulajdon felbomlását.

Számos problémát azonban nem oldott meg, sokkal kevesebb reformot vezetett be, mint amennyit a szegényebb rétegek reméltek, de sokkal többet, mint amennyit az előkelők elfogadtak volna. Hogy a feszültségeket nem sikerült megoldania, azt jelzi, hogy Solón reformjai után volt, hogy nem tudtak archón választani, s volt, hogy egy archón egy évnél tovább is hivatalban maradt, s végül Peisistratos egyeduralmat tudott kiépíteni.

10. Összefoglalás

Az összefoglaláshoz indítsa el a GrTort_Kezd.ppsx fájlt!

Az összefoglalás természetesen csak nagy vonalakban mutatja be a tananyagot, a legfontosabb csomóponti elemekre koncentrálna, a vitás kérdésekre csak a legritkább esetben tér ki, így nem helyettesíti a tananyag egészének elsajátítását.

11. Évszámok

3. évezred végétől a 2. évezred második feléig: a minósi kultúra virágzása Krétán

17-12. század: mykénéi kultúra

12-9. század: sötét kor

8-6. század: archaikus kor

640: Kylon olympiai győzelme

632: Kylon sikertelen puccsának feltételezhető dátuma

621: Drakon törvényhozói tevékenysége

600: az alkmeónida családok száműzetése a kyloni vérbűn miatt

594: Solon archónsága és valószínűleg törvényhozói tevékenysége is

490: Marathóni csata

480: a második perzsa támadás Hellas ellen

457/6: zeugítés is lehet archón

12. Kislexikon

Agamemnón-maszk: Mykéné romjai között talált aranyból készült halotti maszk.

Akropolis: általában a görög városok megerősített fellegvára, tulajdonnévként Athén fellegvára.

alkmeónida: előkelő athéni család, komoly politikai hatalommal.

Amasis: egyiptomi fáraó (569-526).

archaikus kor: a görög történelem 8-6. sz.-i korszaka.

archón: a legfőbb athéni tisztségviselő.

archón basileus: a vallási ügyekért felelős athéni főtisztviselő.

archón polemarchos: a hadügyekért felelős athéni tisztviselő.

archón thesmothetész: a törvényekért és bizonyos bírói funkciókért felelős athéni
főtisztviselők.

Areiospagos: a volt archónokból álló tanács.

Aristotelész: görög filozófus, 384-322.

Athéné: a bölcsesség és a mesterségek istennője, Athén névadó védőistensége.

Athéni állam: Aristotelésznek tulajdonított, az athéni állam fejlődését és politikai
berendezkedését bemutató mű.

basileus: király.

bulé: tanács.

délcsi-szövetség: 478-ban Athén vezetésével megalapított perzsaellenes szövetség.

diaktes: vitás ügyekben felkért döntőbíró.

Drakón: félig mítikus korai athéni törvényhozó.

ekklesia: athéni népgyűlés.

eponymos: a névnek nevet adó archón.

eupatrida: arisztokrata származású.

Gracchus: Kr. e. 2. sz.-i római politikus, földet kívánt osztani a nincsteleneknek.

halikarnassosi Dionysios: 1. sz. görög történetíró, aki Róma korai történetét írta meg.

heliaia: athéni esküdtbíróóság.

Heinrich Schliemann: laikus, de rendkívül sikeres 19. sz.-i régész, aki kiásta Tróját és
mykénét.

hektémoros: hatodos.

Hérodotos: a görög-perzsa háborúk krónikása, 484-424k.

Hésiodos. 7. sz.-i görög költő.

hippeus: lovag, a Solón-féle timokratikus alkotmány második vagyoni osztálya, 300-500 mérő
közötti jövedelemmel.

hoplita: nehézfegyverzetű görög gyalogos.

horos: határt ill. zálogot jelző kő.

kolaktes: az állami pénzek kifizetését intéző tisztviselő Athénban.

Kroisos: Lydia királya (561-546)

Kylón: athéni előkelő, a 640- es olympia győztese, sikertelen puccsot kísérelt meg a hatalom
megszerzésére.

kylóni vérbűn: a tyrannosra törő Kylón és társainak szentségtörő módon való megölése,
amelyért az alkmeónida családot tették felelőssé.

lineáris A: a minói Kréta írása, nincs megfejtve.

lineáris B: a mykénéi görög korszak írása, az 1950-es években fejtették meg.

Knóssos: Kréta legjelentősebb városa.

medimnos: mérő, 51,5 l termény.

Megaklés: a kylóni vérbűnt elkövető alkmeónida.

minósi kultúra: a Kréta szigetén a 3-2. évezredben virágzó kultúra elnevezése.

mykénéi kultúra: a 17-12. század közötti Hellas kultúrája.

olympias: két olympia között eltelt négyéves időszak.

ötszázmérős: ötszázmérős: a Solón-féle timokratikus alkotmány első vagyoni osztálya, 500 mérő feletti jövedelemmel.

Parthenon: Athéné temploma Athénban az Akropolison.

Peisistratos: Athén tyrannosa 461-426 között, megszakításokkal

pelatés: föld nélküli idénymunkás.

phylé: törzs, Kleisthenés után inkább kerület

Plutarchos: görög író, a párhuzamos életrajzok szerzője, Kr.u. 50-120.

pólétés: az állami bevételek és árverések felügyelője Athénban.

polis: városállam.

Salamis: sziget Athén közelében.

seisachtheia: teherlerázás, Solón tevékenységének elnevezése.

Solón: görög politikus, a timokratikus alkotmány bevezetője, archón 594-ben.

sötét kor. 12-9. sz. közötti időszak Hellasban.

stephanéphoros: epónymos tisztségviselő Spártában.

talanton: súlymértékként kb. 26,2 kg.

tamias: kincstárnok.

Theagenés: megarai tyrannos, Kylón apósa.

thés: napszámos, a Solón-féle timokratikus alkotmány legalsó vagyoni osztálya, 200 mérő alatti jövedelemmel.

timé: tekintély, vagyoni helyzet.

timokratikus alkotmány: származás helyett a vagyont alapul vevő alkotmány.

tizenegyek: börtönőrök és hóhérok Athénban.

tyrannos: egyeduralkodó, később zsarnok

tyrannis. egyeduralom, később zsarnokság.

wanax: a mykénéi királyok címe.

zeugítés: napszámos, a Solón-féle timokratikus alkotmány vagyoni osztálya, 200 és 300 mérő közötti jövedelemmel.

13. Ellenőrző feladatok

I. Esszészerűen, a téma nagyságának megfelelően 5-10 mondatban válaszoljon az alábbi kérdésekre! Törekedjen arra, hogy minden fontosabb témát érintsen, de ne vesszen el a részletekben. Továbbá válaszába fűzze bele az adott témához kapcsolódó fontosabb adatokat is (fogalmak, nevek, helyek évszámok). Az egyes válaszokhoz tartozó legfontosabb vonatkozó témák listáját megtalálja a GrTort_Kezd_Megoldás.pdf nevű fájlban, ezek segítségével ellenőrizheti megoldását.

a. Mutassa be Kylón tevékenységét!

b. Ismertesse Drakón tevékenységét!

c. Mutassa be Solón tevékenységét!

II. Indítsa el a következő fájlt és oldja meg a feladatokat!

GrTort_Kezd_Quiz.htm

14. Bibliográfia

Összefoglaló feldolgozások

Boardman, J. – Griffin, J. – Murray, O. (szerk.): Az ókori görögök és rómaiak története.

Budapest 1996

Hegyi Dolores – Kertész István – Németh György – Sarkady János: Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Budapest 2002

Johnston, A.: Az archaikus Görögország. Budapest 1984

Levi, P.: A görög világ atlasza. Budapest 1994

Németh György - Hegyi W. György: Görög-római történelem. Budapest 2011

Németh György – Ritoók Zsigmond – Sarkady János – Szilágyi János György: Görög művelődéstörténet. Budapest 2006

Források, forrásgyűjtemények

Államéletrajzok (szerk. Németh György). Budapest 1998 (tartalmazza az Athéni Állam fordítását is)

Borzsák István (szerk.): Görög történeti chrestomathia. Budapest 1960

Hérodotosz: A görög-perzsa háború (ford. Muraközy Gyula). Budapest 2000

Németh György (szerk.): Görög történelem. Szöveggyűjtemény. Budapest 1999 (a kötet végén fogalomlista, fogalommagyarázatokkal)

Németh György (szerk.): Görög-római szöveggyűjtemény. Budapest 2011

Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok I-II. (ford. Máthé Elek). Budapest 2001

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE